

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Katedra pedagogiky

VOLNÝ ČAS DĚTÍ ZE SOCIÁLNĚ VYLOUČENÉHO PROSTŘEDÍ

FREE TIME OF CHILDREN FROM SOCIAL EXCLUDED ENVIROMENT

Bakalářská práce

MICHAELA SKOPOVÁ

Vychovatelství

Kombinované studium

Vedoucí práce: PhDr. Veronika Blažková, Ph.D.

Praha 2014

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a pod vedením PhDr. Veroniky Blažkové, Ph.D.. V práci jsem použila informační zdroje uvedené v seznamu.
V Praze dne 10. 6. 2014

Poděkování

Ráda bych poděkovala paní PhDr. Veronice Blažkové, Ph.D. za odbornou pomoc a průběžné vedení mé práce.

Anotace

Bakalářská práce je věnována tématu volný čas dětí ze sociálně vyloučeného prostředí. V teoretické části se zaměřuji na situaci dětí, které vyrůstají ve vyloučených lokalitách, jejich možnosti a omezení z toho plynoucí. Dále vysvětluji pojem volný čas a také seznamuji s organizací Člověk v tísni, která má vlastní program právě pro děti z vyloučených lokalit. V praktické části se zaměřuji na výzkum toho, jak děti z vyloučených lokalit opravdu volný čas tráví, co o volném čase svých dětí vědí rodiče a jaké informace mají, případně jaké jim chybí.

Klíčová slova

Sociálně vyloučené prostředí, rezidenční segregace, volný čas, Člověk v tísni.

Annotation

The Bachelor Work is devoted to the topic of free time of the children from social excluded environment. The target of this work is chart situation of the children who grow up in the social excluded environment, their possibilities and limits from this situation. Then I would like to explain what free time means and then introduce organization People in need, which has their own program just for the children from excluded locations. In practice part I focus on research of spending free time of the children from social excluded environment, what know parents of those children about free time their children and what informations they have or they are missing about possibilities.

Keywords

Social excluded environmen, rezidential segregation, free time, People in need.

Obsah

Úvod	6
Teoretická část	8
1. Sociální vyloučení.....	8
1.1. Historie a vysvětlení pojmů	8
1.2. Nejčastější výčet jevů provázející sociální vyloučení	10
1.3. Rezidenční segregace.....	11
1.3.1. Jak vypadá sociálně vyloučená lokalita	12
1.4. Dítě a sociální vyloučení.....	13
1.5. Situace v ČR	16
2. Volný čas	17
2.1. Historie a vysvětlení pojmu	17
2.2. Funkce volného času.....	18
2.3. Dělení výchovného působení.....	19
2.4. Subjekty, které se podílejí na výchově ve volném čase.....	20
2.4.1. Člověk v tísní	23
Praktická část	26
3. Stanovení cíle a hypotézy	26
4. Metodika průzkumu	26
5. Kriteria pro výběr respondentů	27
6. Průběh šetření	27
7. Vyhodnocení.....	28
8. Závěr	46
9. Použití literatura a další prameny	48
Přílohy.....	49

Úvod

Dva roky jsem působila jako dobrovolník v Člověku v tísní. Náplní mého dobrovolnictví bylo pomáhat dětem ve vyloučených lokalitách se školními záležitostmi a motivovat je k tomu, aby využili volnočasové nabídky této organizace, která pro ně byla připravována. Během těchto dvou let jsem poznala, že tyto děti mají často velký potenciál, který není využit, jelikož jej nikdo neobjeví. Právě proto jsem si vybrala pro svoji bakalářskou práci téma Volný čas dětí ze sociálně vyloučeného prostředí.

Cílem je zmapovat problematiku volného času a sociálního vyloučení a dále zjistit jak je volný čas naplňován dětmi ze sociálně vyloučeného prostředí.

Ve své práci se zaměřuji na vysvětlení pojmu sociální vyloučení. Popisuji důvody a důsledky, které se týkají osob, které v těchto lokalitách bydlí.

Dále vysvětluji pojem volný čas, jeho různé pojetí, způsob jakým je jím člověk ovlivňován a jeho funkce. Představuji zde subjekty, které se na výchově ve volném čase podílejí, a jednu podkapitolu věnuji právě již zmíněné organizaci Člověk v tísní.

V praktické části se zaměřuji na to, jak tráví děti ve vyloučených lokalitách svůj volný čas a jak jsou do jejich volného času zapojeny organizované způsoby trávení volného času. Oslovila jsem také rodiče dětí, abych zjistila, zda oni sami nad tímto tématem někdy přemýšleli a co jim chybí k tomu, aby se jím zabývali více a co si myslí o potenciálu svých dětí. Pro rozhovory s rodiči jsem se rozhodla hlavně proto, že právě oni mají na volný čas svých dětí často největší vliv.

Děti samotných jsem se ptala na informovanost o volnočasových organizacích a na to, jaké faktory ovlivňují jejich volný čas.

Pro tento výzkum jsem použila dotazník, který jsem vyplňovala společně s dětmi a jejich rodiči.

Zjištění z dotazníků může napomoci k tomu, abychom se přiblížili této cílové skupině a byli schopni předat jim informace o možnostech trávení volného času, které chtějí a způsobem, který je pro ně nejlépe přijatelný.

Přestože se tomuto tématu věnuje velká pozornost, nevypadá to, že by se situace nějak výrazně lepšila. Sociálně vyloučení zůstávají tam, kde doposud a zdá se, že společnost o nich nechce příliš vědět. Na druhou stranu chtějí tento „problém“ vyřešit. Obávám se, že cesta, kterou jsme se vydali, odmítat ty, kteří se nám nezdají dost dobří a vysouvat je za hranice našich domovů, není příliš dobrá. Zaměřit se na děti a předejít tomu, aby převzali pouze vzory svých rodičů, kteří nedostali šanci, kterou by si zasloužili a ukázat jim i ten „náš svět“, to je cesta k tomu, aby do něj zapadli.

„Děti musejí snášet hlouposti dospělých, dokud nejsou dost velké, aby je opakovaly.“

Jean Anouilh

Teoretická část

1. Sociální vyloučení

1.1. Historie a vysvětlení pojmů

Pojem sociální vyloučení vznikl v 70. letech ve Francii. Označoval osoby žijící na okraji společnosti, které neměly pracovní příležitosti a neměly přístup ani k sociální síti. V 80. letech se tento pojem hojně rozšířil do západoevropských zemí a to zejména ve spojitosti s pojmem „chudoba“. Tento pojem ovšem popisuje pouze nedostatek hmotných statků a nezaměřuje se na sociální vztahy. Do sociální politiky Evropské unie se tento pojem dostal během 90. let a na jejich konci se začal používat také v České republice a to zejména v souvislosti s romskými vyloučenými lokalitami.

Podle agentury pro sociální začleňování, která je jedním z odborů Sekce pro lidská práva při Úřadu vlády ČR, jsou sociálně vyloučení ti občané, kteří mají ztížený přístup k institucím a službám (tedy k institucionální pomoci), jsou vyloučení ze společenských sítí a nemají dostatek vertikálních kontaktů mimo sociálně vyloučenou lokalitu.¹

Sociálním vyloučením rozumíme proces, při kterém jsou lidé postupně zbavováni přístupu ke zdrojům nezbytným pro zapojení se do sociálních, ekonomických a politických aktivit společnosti.²

Sociální vyloučení je situace, v níž mají jedinci, skupiny osob či sociální skupiny výrazně znesnadněn či omezen přístup k běžným zdrojům, příležitostem a pozicím nezbytným pro zapojení se do normálního života společnosti.³

Toto vyloučení se může týkat jednotlivců, rodin i celých subpopulací. Vyloučení ze sociálních interakcí je příčinou snížené kvality života. Nejedná se tedy pouze o nedostatek financí, ale svoji roli zde sehrávají i jiné faktory jako je nižší úroveň vzdělání a bydlení ve srovnání se standardem nebo diskriminace.

¹ Švec, J. Příručka pro sociální integraci. Úřad vlády ČR, odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách. 2010.

² NIKOLAI, T. Příběhy ze špatné čtvrti. Praha Člověk v tísni, o. p. s. 2007. 10.s. ISBN: 978-80-86961-45-3

³ SÝKORA, L. Rezidenční segregace. Univerzita Karlova v Praze. 2010. 17.s. ISBN: 978-80-86561-34-9

Základní charakteristikou sociálního vyloučení je nahromadění důvodů, které vedou k životní krizi (ztráta zaměstnání, platební neschopnost, problémy s bydlením, problémy dětí ve škole, nemoc atd.). Sociálně vyloučení lidé se obvykle nepotýkají jen s jedním tímto problémem, ale ve spoustě případů se jedná o souhrn výše zmíněného.

Velkou roli v sociálním vyloučení hraje etnicita a to zejména etnicita přisouzená. *Etnicita je pojem užívaný zejména v sociologii a kulturních studiích. Sociologie považuje etnicitu za soubor naučených kulturních praktik, jimiž se skupiny definují a navzájem od sebe odlišují, a to především v oblasti jazyka, dějin, původu (včetně neprokazatelného a mytického), náboženství a "zdobení" (tradice oblékání, změn těla, vztah k tělu). ...Pojem bývá v sociologii doplňován pojmem rasa a povětšinou se hovoří o kategorii "etnicita a rasa".*⁴

Agentura pro sociální začleňování⁵ uvádí, že většina obyvatel Česka se nesprávně domnívá, že v případě sociálního vyloučení se jedná primárně o problém etnický, nikoliv sociální. Zjednodušeně řečeno, že důvodem chudoby a sociálního vyloučení části romské populace není její sociální situace, ale etnický původ. Přitom v současné době je již zřejmé, že ne všichni Romové v České republice žijí v prostředí sociálního vyloučení a ne každý, kdo se v podmínkách sociálního vyloučení nalézá, je Rom.

K segregaci romské společnosti docházelo už v minulosti. Období, které ovšem nejvíce ovlivnilo dnešní podobu sociálního vyloučení, je období po roce 1989.

Jak uvádí Tomáš Nikolai v Příbězích ze špatné čtvrti⁶, lidé s nejnižším vzděláním byli na základě ukončení mnoha průmyslových výroby propuštěni z práce. Začali být závislí na sociálních dávkách (tehdy dávkách nemocenského pojištění), nevládali platit nájem a celé rodiny tím přicházely o bydlení. Děti z těchto rodin přestaly navštěvovat mateřské školy, a jelikož scházel přísný dohled státu, začaly mít častou absenci i na školách základních. Celé rodiny končily na ulici a začaly nelegálně obydlovat domy, stěhovat se k příbuzným nebo odjíždět do zahraničí.

⁴Wikipedie. Etnicita. [online]. 2013-09-05. [citace 2013-08-12]dostupné z: <http://cs.wikipedia.org/wiki/Etnicita>

⁵Agentura pro sociální začleňování. Příručka pro sociální integraci. [online]. 2013-09-05. [citace 2013-08-12].dostupné z <http://www.socialni-zaclenovani.cz/co-je-socialni-vyloucení/>

⁶NIKOLAI, T. Příběhy ze špatné čtvrti. Praha Člověk v tísni, o. p. s. 2007. ISBN: 978-80-86961-45-3

Z pohledu romské populace došlo navíc k jednomu problému. V roce 1990 byl zrušen institut romského sociálního kurátora, tito kurátoři byli často jediným spojením romské populace s majoritními institucemi.

Došlo ke schválení zákona o občanství. V důsledku toho se ze Slovenských Romů stali bezdomovci. Tento zákon byl novelizován a zmírněn, dopady na romskou populaci má však dodnes.

V roce 1995 byly nově zřízeny dávky státní sociální podpory. Osoby, žijící do té doby z minimálních finančních částek začaly tyto dávky využívat jako jeden z legitimních způsobů obživy. Tyto příjmy byly ve finále mnohem vyšší než by lidé bez kvalifikace dosáhli v jakémkoliv zaměstnání.

Se systémem sociálních dávek se pojí také „práce na černo“. Problém takového zaměstnání spočívá v tom, že není odváděno sociální ani zdravotní pojištění, na kterém tak vzniká dluh. V případě nástupu do řádného zaměstnání je pak tento dluh z platu odečítán, čímž dochází k demotivaci zadlužených osob pracovat.

Další pojmy, které souvisejí s otázkou sociálního vyloučení, jsou:

Rasismus, jedná se o odpor či nepřátelství k jiným rasám, přičemž tento pojem pracuje s názorem, že jednotlivé rasy si nejsou rovny.

Segregace je odmítání a vyčleňování minority majoritou. Je buď právní (tzn. jiné právní normy platí pro minoritu a jiné pro majoritu) nebo faktická, ta není stanovena zákonem.

1.2. Nejčastější výčet jevů provázející sociální vyloučení

V této kapitole nejsou popsány všechny jevy, ale jedná se o ty, které jsou se sociálním vyloučením spojeny nejčastěji. Soubor znaků je sepsán podle publikace Příběhy ze špatné čtvrti.⁷

- Život v sociálně vyloučené lokalitě a následná stigmatizace těchto osob,
- nízké vzdělání na základě zhoršených podmínek pro získání kvalitního vzdělání například z důvodu dostupnosti a s tím související horší výchozí pozice na trhu práce,

⁷ NIKOLAI, T. Příběhy ze špatné čtvrti. Praha Člověk v tísni, o. p. s. 2007. ISBN: 978-80-86961-45-3

- nezaměstnanost na základě vnitřních i vnějších bariér,
- „práce na černo“ nebo dokonce obživa na hranici zákona,
- závislost na sociálních dávkách a s tím související materiální nedostatek,
- špatný zdravotní stav, který je způsobený rizikovým stylem života, špatnou životosprávou a nedostatečnými hygienickými podmínkami,
- zvýšený výskyt sociálně patologických jevů,
- lichva a následné vysoké zadlužení osob, častá zástava majetku a „fenomén neplatičství“,
- zapojení do společnosti je složité v souvislosti s diskriminací, které je nejnebezpečnější v oblasti zaměstnanosti a bydlení,
- omezené sociokulturní kompetence z důvodu nedostatečného přístupu k informacím,
- zaměření na přítomnost, nízká schopnost přemýšlet nad budoucností.

Na sociální vyloučení se lidé adaptují, tj. vytvoří si takové vzorce chování, strategie a návyky, které jim umožní existovat v tomto stavu. Tyto vzorce se pak mezigeneračně reprodukuje. Problémem je, že se většinou jedná o vzorce chování, které jsou v životě mimo sociální vyloučení (v majoritní společnosti) spíše bariérami, například již zmiňovaný důraz na přítomnost. Adaptace tedy ve svém důsledku prohlubuje sociální vyloučení osob.⁸

1.3. Rezidenční segregace

Rezidenční segregaci rozumíme sociálně-prostorové oddělení bydlišť sociálních skupin, které mají ve společnosti vzájemně nerovné postavení. Rezidenční segregace je významná tím, že dlouhodobě ovlivňuje a utváří charakter lokálních společenství, v nichž vyrůstají nové generace obyvatel.⁹

Různé skupiny obyvatel hledají lokality k bydlení podle svých ekonomických možností, podle způsobu svého života, podle rodinného stavu, věku či národnosti. Pokud se na místě sejde sourodá skupina obyvatel, je spolužití mnohem jednodušší a nedochází tolik k sociálním konfliktům. Výsledkem sociálních rozdílů jsou rozdíly v charakteru bydlišť.

⁸ NIKOLAI, T. Příběhy ze špatné čtvrti. Praha Člověk v tísni, o. p. s. 2007. 11. s. ISBN: 978-80-86961-45-3

⁹ SÝKORA, L. Rezidenční segregace. Univerzita Karlova v Praze. 2010. 11. s. ISBN: 978-80-86561-34-9

Podle L. Sýkory¹⁰ segregací rozumíme stav i proces. Stav je situace, kdy je sociální skupina shromážděna na jednom místě a proces je vznik těchto míst. Pokud proces probíhá, ještě to neznámá, že k segregaci již došlo. V dnešní době existují místa, kde bydlí lidé s nižšími a lidé s vyššími příjmy – jedná se tedy o proces, na druhou stranu tyto lidé nežijí v segregovaných oblastech.

Dnes je možné se setkat se segregací jako přesunem některých obyvatel do lokalit kde „ruší nejméně“.

Pokud se některá skupina na základě svobodné volby rozhodne přemístit na nějaké místo, hovoříme o separaci. To ovšem není případ vyloučených lokalit, kde se o dobrovolnosti hovořit nedá. Nedobrovolná segregace je omezená nejen při volbě lokality, ale také při snaze tuto lokalitu opustit, což bývá v mnoha případech nemožné.¹¹

1.3.1. Jak vypadá sociálně vyloučená lokalita

Nikolai T.¹² popisuje vyloučenou lokalitu takto. Jedná se o „špatnou čtvrť“, o místo, kde by nikdo nechtěl bydlet, ale neustále se rozšiřuje. O tomto místě a jeho obyvatelích je všeobecně rozšířená špatná pověst. Většina lidí na tomto místě nikdy nebyla, ale má jasnou představu o tom jak to tam vypadá a většina ostatních obyvatel města se obává místu jen přiblížit. Pro město většinou znamená zvýšené náklady a pro ty, kteří tam žijí, je velice těžké dostat se z něj pryč. Toto jsou všeobecně přijaté znaky vyloučených lokalit. Konkrétní znaky těchto lokalit jsou následující.

- Místo není závislé na velikosti, může se jednat o jeden dům nebo celou čtvrť,
- často jsou tato místa například za hranicí města nebo obce, jedná se tedy o prostorové vyloučení,
- občanská vybavenost a dostupnost bývá mnohdy naprosto nedostačující a lokalita je izolována,
- v okolí nejsou pracovní příležitosti pro její obyvatele,
- bytové podmínky jsou špatné, místa bývají špinavá a hlučná, hygienické podmínky jsou nedostačující, domy jsou ve špatném stavu,

¹⁰ SÝKORA, L. Rezidenční segregace. Univerzita Karlova v Praze.2010. ISBN:978-80-86561-34-9

¹¹ SÝKORA, L. Rezidenční segregace. Univerzita Karlova v Praze.2010. ISBN:978-80-86561-34-9

¹² NIKOLAI, T. Příběhy ze špatné čtvrti. Praha Člověk v tísni, o. p. s. 2007. ISBN: 978-80-86961-45-3

- stigmatizace obyvatel, pověst obyvatel a celé lokality je poničená,
- mezi obyvateli mizí všechny rozdíly, všichni jsou ve stejné špatné situaci, odchod je příliš těžký,
- v okolí lokality nikdo nechce bydlet, takže se tam nestaví další části a tím se brání rozvoji přilehlých částí,
- je potřeba prostředků, které jsou mnohem vyšší, na ostrahu lokality z důvodu vysokého výskytu sociálně patologických jevů,
- všechny nežádoucí jevy se prohlubují, jelikož lokalita se buď samovolně rozrůstá, nebo dochází k sestěhování ze strany města.

1.4. Dítě a sociální vyloučení

Největší rozdíly mezi dětmi vyrůstajícími v běžných podmínkách a dětmi vyrůstajícími ve vyloučených lokalitách se dají rozdělit do dvou oblastí¹³:

- a) materiální zabezpečení
- b) hodnoty a sociální kompetence

Konkrétní rozdíly jsou popsány v knize Příběhy ze špatné čtvrti takto¹⁴:

a) materiální zabezpečení

Děti jsou od útlého věku konfrontovány s chudobou a to jak absolutní, tak relativní. Relativní chudoba se měří ve srovnání s obecným standardem, na druhou stranu v případě absolutní chudoby nedochází k uspokojování ani základních potřeb.

Děti jsou zvyklé žít na minimálním prostoru. Většinou žije velký počet osob pohromadě. Členové nemají dostatek soukromí ani klidu. Dětský pokoj nebo nějaký „svůj koutek“ děti ze sociálně vyloučených lokalit většinou nemají.

Děti jsou zvyklé, že v rodině chybějí finance. V rodinách bývají dluhy, rodiče jsou často nezaměstnaní, dochází tam k závislosti na drogách, gamblerství atd. Pokud chybí peníze na základní věci jako je jídlo nebo oblečení je samozřejmé, že jiné věci například školní výlet, kroužky nebo školka jsou odsunuty na poslední místo.

¹³ NIKOLAI, T. Příběhy ze špatné čtvrti. Praha Člověk v tísni, o. p. s. 2007. ISBN: 978-80-86961-45-3

¹⁴ NIKOLAI, T. Příběhy ze špatné čtvrti. Praha Člověk v tísni, o. p. s. 2007. ISBN: 978-80-86961-45-3

Ve vyloučených lokalitách jsou nedostačující hygienické podmínky. V nejhorším stavu jsou společné prostory, co je však horší, je fakt, že ve mnohých domácnostech není běžná ani funkční toaleta nebo koupelna. Děti mají často vši. Vzhledem k neupravenosti okolí dochází k mnoha problémům (např. pokud prší, je všude bláto). V těchto podmínkách bývají děti, napříč snaze rodičů, často špinavé.

Celé rodiny se potýkají se ztíženou dostupností institucí a služeb. Jedná se o prostorovou segregaci, která vede k uzavřenosti, izolaci a podnětové deprivaci. Chybí školy, školky, lékař, úřady, volnočasové nabídky.

b) Hodnoty a sociální kompetence

Dětem chybí vzory mimo lokalitu. To je zapříčiněno minimálním kontaktem s okolním světem. Děti mají většinou své vzory odlišné od většinové populace. Měřítkem úspěchu jsou věci jako umět se o sebe postarat a vydělat peníze (nezáleží na tom jak).

Dětem chybí motivace ke vzdělávání a práci v rodině. Škola bývá z pohledu rodičů zbytečná. Z jejich pohledu je nikdy nemůže naučit to, co potřebují, aby přežily „v ghettu“. Dnešní děti, které vyrůstají v sociálně vyloučených lokalitách, nikdy nezažily, že by někdo z rodiny pravidelně docházel do zaměstnání. Rodiče jsou vůči vzdělávacím institucím nedůvěřiví. Bojí se diskriminace jejich dítěte.

Otázce vzdělání bych se ráda ještě věnovala. Existuje totiž několik typických faktorů určujících menší úspěšnost těchto dětí ve školních aktivitách.

Tyto děti často vyrůstají v podmínkách, ve kterých je vzdělání a kvalifikace pro povolání na nižších hodnotových příčkách. Rodiče sami bývají málo vzdělaní, což činí jejich snahu pomoci dítěti se školními záležitostmi spíše tím, co škodí.

Bytové podmínky nejsou příliš přívětivé, místnosti bývají přeplněné ostatními členy rodiny a neumožňují dítěti klidnou přípravu do školy.

Jazykové těžkosti, které plynou z toho, že v rodinách se často mluví kombinací češtiny, romštiny a slovenštiny. Často se pak stává, že dítě nerozumí učiteli a ten naopak nechápe některé projevy dítěte.

Nezařazenost a konflikty s většinovou společností a s tím související větší kriminalita. Cílem je především přežít a získat dostatek peněz. Lidé z vyloučených lokalit neplánují dlouhodobě.

Děti z těchto lokalit často nemají hračky, nepořizují si jim pastelky, knížky, stavebnice nebo hry, které by posouvaly jejich rozvoj. Rodiče dětem nečtou, nechodí na procházky a tolik si s nimi nepovídají. Bez ohledu na své dětství jsou od útlého věku zapojováni do běžného života dospělých.

Zaměříme-li se na romskou část populace z vyloučených lokalit, nesmíme zapomenout na duchovní stránku. Romové jsou velmi emotivní a mají velkou fantazie. Dodnes velká část z nich věří na duchy, zejména duchy zemřelých. Jsou impulzivní a temperamentní.

Rodina bývá často jediný pevný bod v životě romského dítěte. Děti a mladistvé často charakterizuje nejistota, pocit méněcennosti, hledání vlastní identity a to je ještě více připevňuje k jejich skupině.

„Jestliže se po ukončení základní školní docházky ocitne romské dítě osamoceno, bez romských vrstevníků, např. na učilišti, bývá pocit nejistoty tak frustrující, že obyčejné dítě z učiliště odejde, i když by bylo schopné vyučení dokončit. Z vězeňství je známo, že největším trestem pro Romy je samovazba.“¹⁵

Rodiče nemají dostatek informací o svých právech, povinnostech a možnostech vzdělávání pro své dítě. To je možný důvod, proč spousta těchto dětí dochází do základní školy speciální. Z šetření ministerstva školství z roku 2009 vyplynulo, že z celkového počtu všech romských žákyň a žáků základních škol navštěvuje školy vyučující podle Rámcového vzdělávacího programu pro lehce mentálně postižené téměř třetina (přesně 26,7%), zatímco z celkového počtu žákyň a žáků neromských navštěvovalo tyto školy pouze 2,17%.¹⁶

U těchto dětí se často objevují poruchy koncentrace a pozornosti nebo poruchy učení a chování. Možné důvody jsou nezdravé stravovací návyky matek v době těhotenství, případně častý alkoholismus.

¹⁵ BALVÍN, J. a kolektiv, Romové a volný čas, Ústí nad Labem Hnutí R 2007. 61.s. ISBN:80-902149-5-9

¹⁶ Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy. Vzdělávání Romů dva roky po Štrasburském rozsudku. [online]. 2013-10-11 [citace 2013-11-08]. dostupné z: <http://www.msmt.cz/pro-novinare/vzdelavani-romu-dva-roky-po-strasburskem-rozsudku>

V těchto lokalitách je zvýšený výskyt sociálně patologických jevů. Toto děti vnímají neustále a od mala. Často vyrůstají mezi lidmi závislými na alkoholu a drogách. Důsledkem toho je, že jejich dětství končí dříve.

Děti zahajují dříve sexuální život a také dříve zakládají rodiny. Nemají jinou náplň života, plány. Model mít děti a brát dávky je považován za normální.

1.5. Situace v ČR

Podle výzkumu MPSV z roku 2006, jehož výsledky jsou zveřejněné na stránkách www.socilni-zaclenovani.cz, žije ve vyloučených lokalitách cca 80 tis. obyvatel a z toho téměř jednu čtvrtinu nelze považovat za Romy. V ČR přitom podle odborných odhadů žije okolo 170 tis. Romů.

Na druhou stranu nelze opomíjet fakt, že sociální vyloučení je v České republice částečně etnizované. Etnická příslušnost (většinou romská) je totiž obvyklou příčinou negativního postoje většinové společnosti a částečné diskriminace, nejčastěji na trhu práce, ve vzdělávání a často i v bydlení. Romové jsou často stigmatizováni, tedy nálepkováni jako osoby nebo skupina osob tzv. „problémových“ nebo „nepřizpůsobivých“. Etnická, náboženská, národnostní kulturní či jiná odlišnost by proto měla být při řešení zohledněna tehdy, je-li zdrojem diskriminace či stigmatizace.

V české republice existuje přes 310 sociálně vyloučených lokalit, které jsou umístěny v 167 obcích. Podle odhadu, žije v těchto lokalitách 60-80 tisíc lidí. Až 29% těchto lokalit vzniklo v posledních deseti letech řízeným sestěhováním zejména ze stran obcí.¹⁷

¹⁷ NIKOLAI, T. Příběhy ze špatné čtvrti. Praha Člověk v tísni, o. p. s. 2007. 15s. ISBN: 978-80-86961-45-3

2. Volný čas

2.1. Historie a vysvětlení pojmů

„Volný čas je důležitější součástí našeho života“.

Denis Diderot

Volný čas je definován velkým množstvím odborníků. Aristoteles, chápe volný čas jako: *čas na rozumování, čtení veršů, setkávání se s přáteli a poslouchání hudby.*¹⁸

M. Pávková a J. Zelenka (2008) považují za volný čas ten, kde lidé nevykonávají činnosti pod tlakem pracovních závazků či rodinného systému.

*Dnes můžeme tuto dobu obecně označit za čas, který uplyne od skončení práce, do chvíle, kdy si jde člověk lehnout. V týdnu touto dobou rozumíme víkend, v průběhu roku pak dovolenou.*¹⁹

*Přesnější a úplnější je však jeho charakteristika jako činností do nichž člověk vstupuje s očekáváním, účastní se jich na základě svého svobodného rozhodnutí, a která mu přinášejí příjemné zážitky a uspokojení.*²⁰

Pod pojem volný čas se běžně zahrnují odpočinek, rekreace, zábava, zájmové činnosti, zájmové vzdělávání, dobrovolná společensky prospěšná činnost i časové ztráty s těmito činnostmi spojené.

*Za volný čas je považován čas, v němž jedinec svobodně na základě svých zájmů, nálad a pocitů volí svou činnost.*²¹

Jak se dostával volný čas do popředí zájmu odborníků, vyvíjela se i terminologie tohoto odvětví.

Nejprve se používal pojem výchova mimotřídní. Jednalo se o aktivity, které realizovala škola ovšem mimo povinnou školní výuku. Ve stejnou dobu vznikl i pojem výchova mimoškolní, která popisuje téměř to samé a to veškerou aktivitu konající se mimo školu, ale už například v rámci různých sdružení a zařízeních volného času. Oba tyto

¹⁸ VERDON, J. Volný čas ve středověku. Praha Vyšehrad 1996. ISBN:80-7021-543-7

¹⁹ VERDON, J. Volný čas ve středověku. Praha Vyšehrad 1996. 13.s. ISBN:80-7021-543-7

²⁰ HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas. Praha Portál 2004. 13.s. ISBN:80-7178-927-5

²¹ MŠMT-odbor pro mládež. Volný čas a prevence u dětí a mládeže. [online]. [citace 2014-02-26] dostupné z: <http://aplikace.msmt.cz/PDF/Volnycas.pdf>

pojmy vznikly v předválečné době a nebyly přesné a použitelné k řešení této problematiky, proto vznikl v 60. letech pojem výchova mimo vyučování.

V již zmíněných 60. letech se důležitost volného času dostala na povrch. Byl zkrácen školní týden na pět dní a taktéž byla zkrácena pracovní doba. Byl znovuoobnoven obor sociologie, který byl v minulosti považován za jakýsi nedůležitý obor, který neměl podle odborníků té doby s vědou nic společného.

V 90. letech 20. století se k pojmu výchova mimo vyučování přidal pojem pedagogika volného času. Ustálil se názor, že volný čas se stává stále důležitější součástí lidského života.

2.2. Funkce volného času

Přestože existuje mnoho definic volného času, ve všech se dají najít dva základní směry (Kominarec, 2003).

a) Negativní vnímání volného času

V tomto pojetí je volný čas, čas, který zůstane po splnění všech pracovních a sociálních povinností a biologických potřeb.

b) Pozitivní vnímání volného času

V tomto případě je volný čas vnímám jako svobodný čas pro člověka, který s ním disponuje volně.

Je těžké vymezit, co patří do volného času a to především u dětí a mládeže, jelikož se jedná o dobu, která souvisí s osobním prožíváním každého jednotlivce.

Funkce, které se vážou na osobnost jedince, se dají rozdělit následovně (Kratochvílová 2001).

- Funkce zdravotně - hygienická – jedná se o obnovu psychických i fyzických sil
- Formativně – výchovná – mají vliv na utváření osobnosti jedince
- Socializační – jedinec získává zkušenosti a to hlavně neformální cestou
- Seberealizační – během ní se uspokojují specifické potřeby jedince
- Preventivní – slouží jako prevence sociálně patologických jevů

Jak je popsáno v knize Děti, mládež a volný čas (Hofbauer, 2004) podle Regeira Sua, francouzského sociologa volného času se funkce volného času dají rozdělit také následovně:

- Psychosociologická funkce
- Sociální funkce – jedná se o začleňování jedince do skupin a sdružování se s nimi.
- Terapeutická – má vliv na zdraví člověka, na jeho smyslový rozvoj, prevenci chorob a zdravý životní styl. Ještě do nedávna byla tato funkce opomíjena.
- Ekonomická – tato funkce byla popsána až ve 20. století, do té doby byl volný čas považován za dobu, která nic nepřináší a není produktivní.

2.3. Dělení výchovného působení

Hofbauer B.(2004) dělí volný čas na výchovu formální, informální a neformální.

a) Výchova formální

*Výchova formální je systém aktivit uskutečňovaných ve školách nebo v odborných vzdělávacích zařízeních.*²² Tento typ výchovy má podporu státu a obvykle bývá formálně zakončen potvrzením o jeho absolvování. Také je rozdělen podle věkových skupin, zpravidla dle stupně vzdělávání.

b) Výchova informální

Jedná se o nezáměrné a o nesystematické ovlivňování jedince. Dochází k němu během kontaktu s rodinou, vrstevníky nebo jinými sociálními skupinami, které na jedince působí a rozvíjí jeho osobnost.

c) Výchova neformální

Zpravidla neprobíhá ve škole ale v jiném zařízení, například ve sportovním nebo zájmovém kroužku. Výchova neformální vychází ze zájmu jedince.

Další možné dělení výchovného působení podle organizovanosti výchovného působení je následující (Hofbauer, 2004).

²² HOFBAUER, B. Děti, mládež a volný čas, Praha Portál 2004.18. s. ISBN:80-7178-927-5

a) Činnost spontánní

Vzniká na základě přání a potřeb účastníků. Může být skupinová nebo individuální, nemá určený začátek ani konec. Pedagog tam vystupuje pouze jako rádce a dohlíží na bezpečnost zúčastněných. Do samotného procesu příliš nezasahuje.

b) Činnost příležitostná

Jedná se o organizované a jednorázové akce, například sportovní závod nebo koncert či výstava. Pedagog činnost přímo řídí. Čas pro tuto akci je přímo ohraničen.

c) Činnost zájmová pravidelná

Uskutečňuje se po celý rok v pravidelných intervalech a vede ji kvalifikovaný vedoucí. Cílem je, aby si dítě osvojilo a prohloubilo znalosti a dovednosti v oblasti toho, co ho zajímá a baví. Výstupem často bývají výstavy děl nebo veřejná vystoupení pro rodiče a přátelé.

2.4. Subjekty, které se podílejí na výchově ve volném čase

V první řadě se na volném čase dětí a mládeže podílejí školská zařízení. Svou nezastupitelnou roli ovšem hrají i zařízení mimoškolská. V této kapitole se na některé z nich zaměřím. Podle J. Pávkové, 2008 se jedná například o tato zařízení.

Školská zařízení

Školní družiny

Jedná se náplň volného času především pro děti, které dochází na první stupeň základní školy. Plní výchovnou a zdravotní funkci a také zajišťuje bezpečí dětí v době, kdy jejich rodiče jsou v zaměstnání a vzhledem k věku dětí není vhodné je nechávat doma samotné.

Školní kluby

Ve školních klubech jde o činnosti zaměřené na děti na druhém stupni základní školy a středních školách. Vzhledem k nedostatku financí jsou školní kluby často rušeny a tím dochází ke zmenšování možností ovlivnit volný čas dětí a kdeže právě ve věku, kdy se volný čas může stávat problematický.

Domovy mládeže

Jedná se o zařízení, která se starají o studenty středních škol, kterým vzdálenost domova a školy neumožňuje dojíždění.

Dětské domovy

Jedná se o zařízení ústavní výchovy pro děti od 3 do 18 let nebo do doby dokončení studia.

Mimoškolská zařízení

Po roce 1990, kdy se v našem státě rozpadla násilně sjednocená dětská organizace – Pionýrská organizace, vznikla řada nových dětských organizací a byla obnovena i činnost organizací, které navazovaly na svou činnost před rokem 1948. A to organizace následující.

Junák

Sdružení, které vychází ze světového skautského hnutí založeného ve Velké Británii. Posláním je působit a vést své členy k povznesení duchovní, mravní a tělesné zdatnosti. Prostředkem je činnost zaměřená zejména na turistiku a pobyt v přírodě, která junáky – skauty vychovává k praktickým dovednostem, družnosti a sebekázni.

Česká tábornická unie

Tato organizace volně sdružuje na základě společného zájmu děti, mládež a dospělé. Za sobě nejbližší organizace považuje historické trampské hnutí.

Duha

Zde je důraz kladen na vytváření a realizaci programů pro děti a mladé lidi. Sdružení pořádá společenské akce v přírodě, ve městě. Zaměřuje se na hry, psycho hry a recesi.

Základní umělecké školy a jazykové školy

O vyplňování volného času pečují i školní subjekty, ale účast na výuce v nich je dobrovolná a uskutečňuje se v mimoškolní době. Základní umělecké školy zařizují obory hudební, literárně-dramatický, taneční a výtvarný.

Občanská sdružení pracující s mládeží

Sportovní kluby

Jedná se o různé tělovýchovné organizace. Nejdelší tradici má SOKOL, založený z iniciativy Dr. TYRŠE v roce 1862. Usiloval o harmonický rozvoj tělesné, duševní i morální stránky osobnosti. Založil tradici Všesokolských sletů.

Organizace církví a náboženských společností

O volný čas dětí pečují i různá charitativní a náboženská společenství. Jejich činnost má někdy charakter náboženské výuky zaměřené na děti z rodin věřících. Některá společenství organizují činnosti se silným sociálním zaměřením (např. pro rizikové skupiny dětí a mládeže).

V souvislosti s tématem volný čas dětí ze sociálně vyloučeného prostředí jsou níže uvedeny organizace, které se zaměřují právě na děti žijící ve vyloučených lokalitách. Informace jsou sesbírány z internetových stránek jednotlivých organizací, odkazy na ně uvádím níže.

Příspěvková organizace DROM (www.drom.cz)

DROM provozuje nízkoprahové zařízení pro děti a mládež, které poskytuje prostřednictvím sociálních služeb podporu dětem a mládeži z Brna, které jsou ohroženy sociálním vyloučením, a usiluje tím o zlepšování jejich životní situace. V klubu a klubovně tohoto zařízení mohou děti a mládež mimo jiné využít:

aktivizační činnost na rozvíjení schopností a praktických dovedností prostřednictvím volnočasových, kulturních a sportovních aktivit v následujících dílnách a kroužcích: výtvarná, keramická a fotografická dílna; počítačový, hudební, a taneční kroužek, preventivní programy (promítání filmů, besedy) na téma sexualita, šikana, drogy, záškoláctví, kriminalita, vzdělávací a motivační programy – doučování a výukové programy.

Občanské sdružení Romodrom (www.romodromcz.cz)

Sdružení organizuje nízkoprahové zařízení pro děti a mládež K09. Cílem je dětem a mládeži zabezpečit podporu pro zvládnutí obtížných životních událostí, snížení sociálních rizik vyplývajících z konfliktních společenských situací, životního způsobu a rizikového chování, zvýšení sociálních schopností a dovedností, podporu sociálního

začlenění do skupiny vrstevníků i do společnosti, včetně zapojení do dění místní komunity, nezbytnou psychickou, fyzickou, právní a sociální ochranu během pobytu v zařízení a podmínky pro realizaci osobních aktivit

Občanské sdružení R-mosty (www.r-mosty.cz)

Toto sdružení také provozuje nízkoprahový klub. Je to zařízení, ve kterém mohou děti a mládež ve věku 10 – 18 let trávit volný čas, bavit se, využívat počítače, internet, hrát stolní fotbal a další hry, chodit na výlety a exkurze, poslouchat hudbu, účastnit se kroužků a dalších aktivit.

Člověk v tísni (www.clovekvtisni.cz)

Jedná se o neziskovou organizaci s celosvětovým působením, v rámci tématu sociálního vyloučení je jí věnována následující kapitola.

2.4.1. Člověk v tísni

Společnost Člověk v tísni vznikla v roce 1992 v okruhu válečných zpravodajů a novinářů, kterým už nestačilo jen přivážet ze zahraničních cest informace o probíhajících válkách, a začali do oblastí konfliktů vyvážet pomoc. Postupně se Člověk v tísni etabloval jako profesionální humanitární organizace s cílem pomáhat v krizových oblastech a podporovat dodržování lidských práv ve světě.²³

Člověk v tísni stal jednou z největších neziskových organizací ve střední Evropě. Dnes se jeho činnost zaměřuje na čtyři základní oblasti:

- a) Humanitární pomoc
- b) Rozvojová spolupráce
- c) Podpora lidských práv
- d) Programy sociální integrace

Právě programy sociální integraci jsou bodem, který úzce souvisí se sociálním vyloučením.

²³ Člověk v tísni. O nás. [online]. [Citace:2013-04-12]. dostupné z: <http://www.clovekvtisni.cz/cs/o-nas>

V roce 2006 vznikly Programy sociální integrace (PSI). Činnost pracovníků PSI je možné rozdělit do několika fází. Zpočátku se snaží zabránit pokračujícímu sociálnímu propadu jednotlivce či celé rodiny. Po stabilizaci situace je dalším úkolem nalezení řešení problémů, které sociální pád zapříčinily. Konečnou metou je pak dosažení stavu, kdy klient získá dostatečné kompetence, které mu v budoucnu umožní své problémy řešit již bez pomoci sociálního pracovníka. Veškerá činnost proto probíhá za aktivní účasti klienta, s jeho plným vědomím a souhlasem.²⁴

Okruhy, tak jak jsou popsány na internetových stránkách Člověka v tísní a na které se pracovníci PSI zaměřují nejvíce, jsou následující:

Vzdělání

Nástup do školy je pro děti z chudinských čtvrtí velmi často prvním kontaktem s nějakou organizací. Jsou na ně kladeny nároky a povinnosti, na které nebyly do té doby zvyklé. Na základní školy si na rozdíl od jiných dětí nepřinášejí žádné základy z domova, a proto bývají již na počátku neúspěšné. Děti bývají vychovány tak, aby zvládly život v sociálně vyloučeném prostředí, chybí jim vzory, které by dosáhly úspěchu na základě vzdělání, z velké části nenavštěvují mateřské školy a mají výrazný jazykový handicap. Problémy z toho pramenící se časem prohlubují a často vedou k zanedbávání školní docházky a jejímu předčasnému ukončení. Na základě nedostatečného vzdělání pak mají problém uplatnit se na trhu práce a kruh se tím uzavírá.

Dětem předškolního věku nabízí Člověk v tísní nízkoprahové předškolní kluby, kde se připravují na vstup na základní školy.

Dále organizuje člověk v tísní Kluby matek, podporu vzdělávání v rodinách, komplex sociálního poradenství.

V rámci služby podpora vzdělávání v rodinách se tak podařilo zlepšit školní výsledky u 80 procent dětí. A to nejen prospěch, ale i docházku či chování. Součástí vzdělávacích

²⁴ Člověk v tísní. Sociální práce[online]. [citace:2013-04-12] .dostupné z: <http://www.clovekvtisni.cz/cs/socialni-prace>

aktivit organizace Člověk v tísní je i unikátní systém stipendií, díky kterému je ročně ve své vzdělávací kariéře podpořeno zhruba 150 studentů.²⁵

Přímá práce s klienty patří k základním činnostem PSI. Pracovníci PSI se zaměřují především na eliminaci negativních dopadů života v prostředí sociálního vyloučení. Ty souvisí zejména s bydlením, nezaměstnaností nebo zadlužeností.

²⁵ Člověk v tísní. Sociální práce [online]. [citace: 2013-04-12]. dostupné z: <http://www.clovekv tisni.cz/cs/socialni-prace>

Praktická část

3. Stanovení cíle a hypotéz

Cílem praktické části je zjistit, jak tráví děti ve vyloučených lokalitách svůj volný čas a jak jsou do jejich volného času zapojeny organizované způsoby trávení volného času. Dotazník (viz. Příloha číslo 1 a 2) se zaměřuje na to, jak tyto děti tráví svůj volný čas, jaké faktory tuto činnost ovlivňují, co vědí o tomto tématu rodiče, co si myslí o dětech a jejich zájmech.

Hypotéza č. 1.

Rodiče dětí ze sociálně vyloučeného prostředí mají dostatek informací o možnostech trávení volného času pro své děti.

(dotazník pro rodiče: otázky číslo 9,10,11)

Hypotéza číslo 2.

Více jak polovina rodičů dětí ze sociálně vyloučeného prostředí má přehled o tom, co jejich děti baví.

(dotazník pro rodiče: otázka číslo 12, dotazník pro děti: otázka číslo 2)

Hypotéza číslo 3.

Více jak polovina dětí má potřebné informace k tomu, aby smysluplně naplnily svůj volný čas.

(dotazník pro děti: otázka číslo 5,6)

Hypotéza číslo 4.

Více jak polovina dětí si svůj volný čas organizuje sama.

(dotazník pro rodiče: otázka číslo 5,6)

4. Metodika průzkumu

Průzkum byl realizován na základě poznatků z knih Kapitoly metodologie sociálních výzkumů (Reichel Jiří 2009) a Integrovaný přístup v sociálně vědním výzkumu (Loučková Ivana 2010).

Byla použita metoda kvantitativního výzkumu. *Kvantitativní přístup, stručně vzato, předpokládá, že fenomény sociálního světa (různé jeho aspekty, objekty, procesy ad.), které činí předmětem zkoumání, jsou svým způsobem měřitelné, či minimálně nějak tříditelné, uspořadatelné. Informace o nich, získávané v jisté kvantifikovatelné a co nejvíce formálně porovnatelné podobě. Pak je analyzuje statistickými metodami se záměrem ověřit platnost představ o výskytu nějakých charakteristik zkoumaných fenoménů, případně o vzájemných vztazích těchto charakteristik, také o jejich vztazích k dalším objektům a jejich vlastnostem.*²⁶

Byly vytvořeny dva dotazníky. Jeden dotazník byl určen pro rodiče. Dotazník obsahoval 12 otázek. Některé otázky byly otevřené, u jiných rodiče kroužkovali předem dané možnosti. Dotazník byl vyplněn 32 rodiči.

Otázky byly vybrány tak, aby bylo možné z nich lehce zmapovat rodinu (složení), ale hlavně se zaměřit na to, co vše rodiče vědí o svých dětech a jejich volném čase, dále pak o možnostech, které v tomto ohledu mají.

Dotazník pro děti obsahoval 6 otázek. I tento dotazník obsahoval otázky s předem danými možnostmi odpovědi i otázky volné. Dotazník vyplnilo 36 dětí.

Tento dotazník byl zaměřen na to, jak děti samy vnímají svůj volný čas, co je baví a jaké informace a jaká forma jejich předání by pro ně mohla být užitečná v případě, že by chtěli změnit způsob trávení volného času.

Respondenti byli ve vzájemném vztahu. Tzn., že na otázky odpovídaly děti oslovených rodičů. Za každou z oslovených rodin ovšem odpovídal pouze jeden rodič.

5. Kriteria pro výběr respondentů

Kriteriem pro výběr respondentů, bylo sociálně vyloučené prostředí. Jednalo se o lokality vykazující jevy sociálního vyloučení. Dále jsem využila možnost oslovovat rodiny, se kterými jsem v rámci svého dobrovolnictví byla v kontaktu. Vzhledem k onomu působení různých organizací, se dá ovšem předpokládat, že právě tyto rodiny jsou informované více, než rodiny z vyloučených lokalit, kde žádná organizace

²⁶ REICHEL, J. Kapitoly metodologie sociálních výzkumů. Grada publishing v Praze. 2009. ISBN:978-80-247-3006-6

nepůsobí a nezprostředkovává jim kontakt s organizacemi mimo jejich domovy. Přesto ne každá z oslovených rodin přímo spolupracuje s nějakou organizací, které v dané lokalitě působí.

6. Průběh šetření

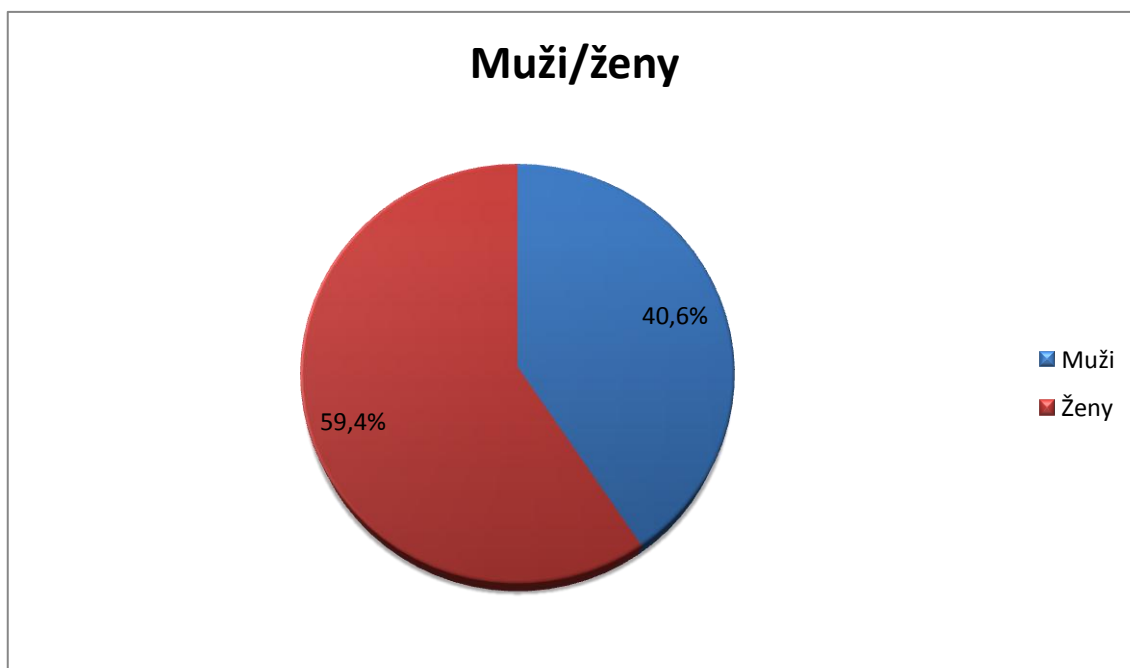
Samotné šetření probíhalo osobně. Obešla jsem rodiny a požádala je o zodpovězení otázek. Seznámila jsem je s účelem dotazníku a ubezpečila je o jejich anonymitě. Žádná z oslovených osob vyplnění neodmítla. V průběhu vyplňování nedocházelo k žádným nejasnostem, vše bylo pro respondenty srozumitelné, což potvrzoval i fakt, že někteří se na toto téma rozpovídali nad rámec dotazníku.

7. Vyhodnocení

Vyhodnocení dotazníku pro rodiče

1. Jste muž/žena(zakroužkujte)

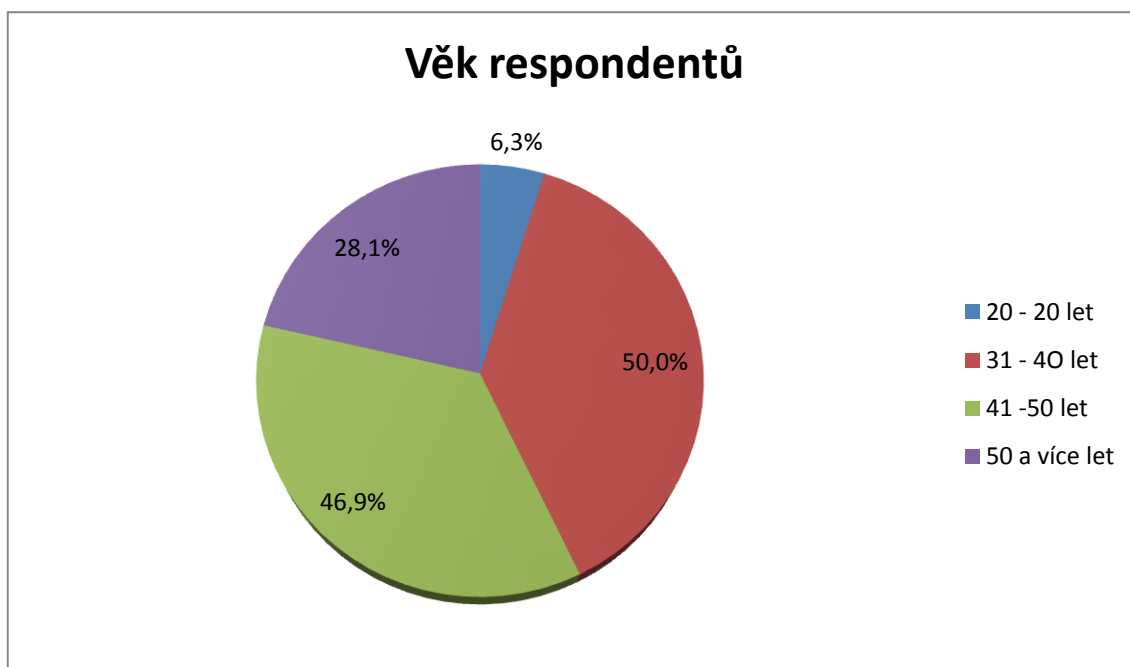
Muž	13	40,6%
žena	19	59,4%

Dotazník vyplňovaly z větší části ženy, nicméně s ne příliš velkým rozdílem.

2. Kolik je Vám let?

20 – 30 let	2	6,3%
31 – 40 let	16	50%
41 – 50 let	15	46,9%
50 a více let	9	28,1%

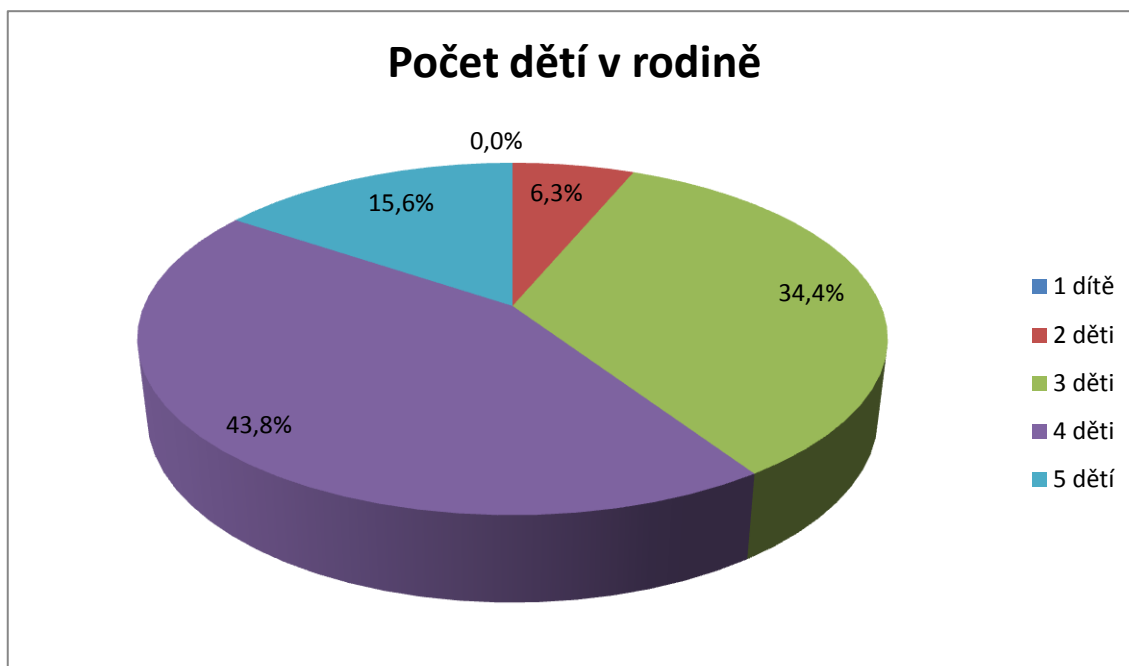

Nejpočetnější věková skupina oslovených rodičů je ve věkovém rozmezí 31 až 40 let. Ve věku 31 až 40 let se nachází o 3,1 % rodičů více než v druhé nejpočetnější skupině 41 až 50 let. Menší skupinou jsou rodiče nad 50 let a pouze dva respondenti jsou mladší 30 let.

3. Kolik máte dětí?

1 dítě	0	0%
2 děti	3	6,3%

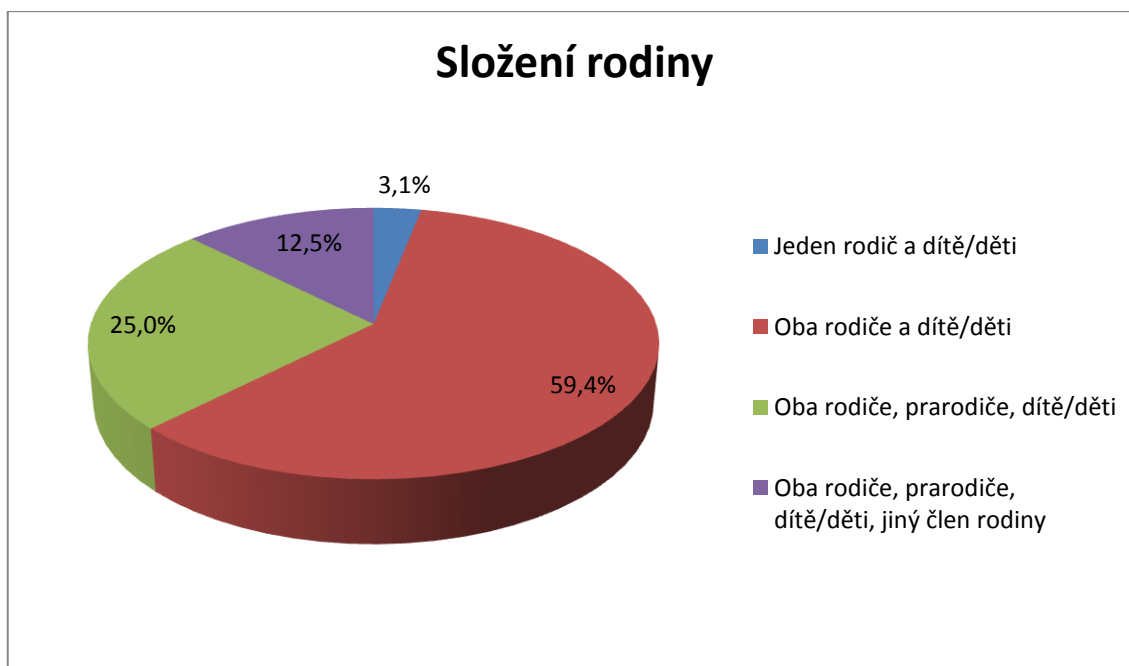
3 děti	11	34,4%
4 děti	14	43,8%
5 dětí	4	15,6%

Nejčastěji byly osloveny rodiny, které mají 4 děti, s rozdílem 9,4% je druhou nejpočetnější skupinou rodina se 3 dětmi, s větším rozdílem třetí skupina rodina, kde je 5 dětí a nejmenší zastoupení je mezi rodinami, kde jsou 2 děti. V rodině, kde by bylo pouze jedno dítě, nebyl žádný dotazník vyplněn.

4. Vaše rodina se skládá? (kdo s Vámi bydlí v jedné domácnosti?)

Jeden rodič a dítě/děti	1	3,1%
Oba rodiče a dítě/děti	19	59,4%
Oba rodiče, prarodiče, dítě/děti	8	25%
Oba rodiče, prarodiče, dítě/děti, jiný člen rodiny	4	12,5%

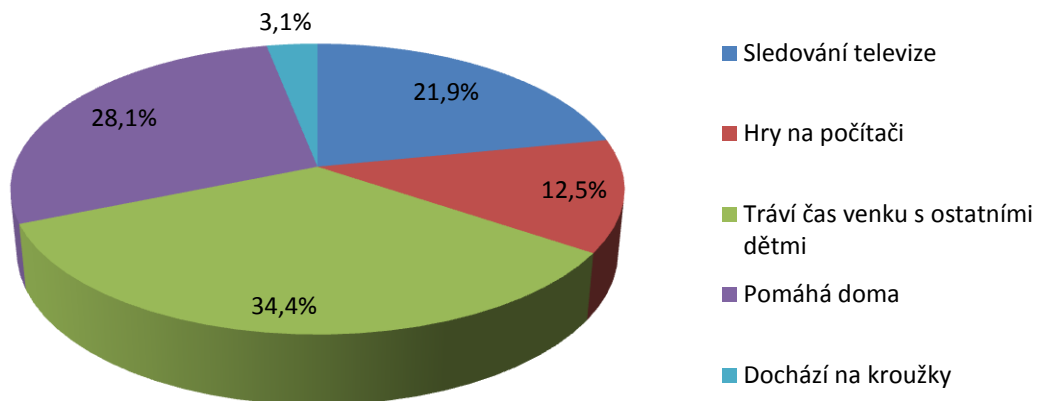
Nejčastější složení rodin, které byly osloveny, obývá domácnost ve složení rodiče a děti. Časté je i společné bydlení s prarodiči nebo jinými členy rodiny. Pouze jeden z oslovených rodičů uvedl, že v domácnosti je jen on a jeho děti.

5. Jak tráví Vaše dítě svůj volný čas po návratu ze školy?

(Pokud máte více dětí, zaměřte se u následujících otázek pouze na jedno, které chodí do školy).

Sleduje televizi	7	21,9%
Hraje hry na počítači	4	12,5%
Chodí ven s ostatními dětmi	11	34,4%
Pomáhá doma	9	28,1%
Dochází na kroužky	1	3,1%

Jak tráví děti volný čas podle rodičů

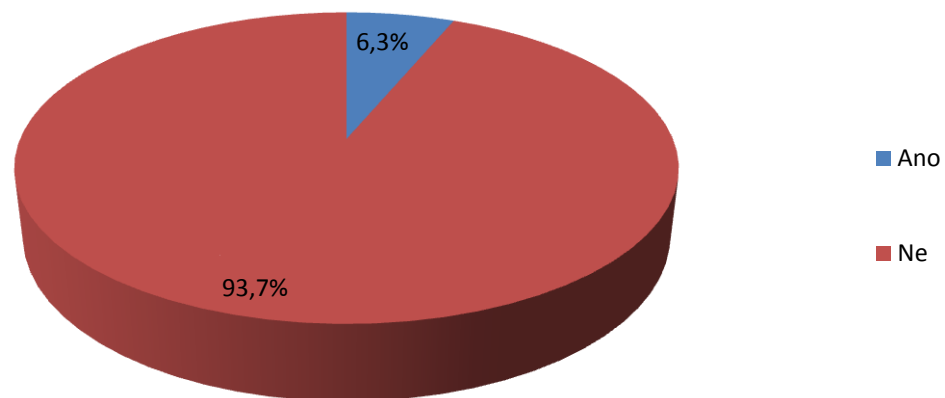

Většina rodičů uvádí, že jejich dítě po návratu ze školy tráví čas s ostatními dětmi, nezanedbatelná je i část dětí, která ve volném čase pomáhá doma. Častým způsobem trávením volného času je také sledování televize nebo hraní her na počítači. Pouze malé procento dětí dochází na kroužky.

6. Věnuje se Vaše dítě nějaké volnočasové aktivitě pravidelně?

Ano	2	6,3%
Ne	30	93,7%

Věnuje se Vaše dítě nějaké volnočasové aktivitě pravidelně?

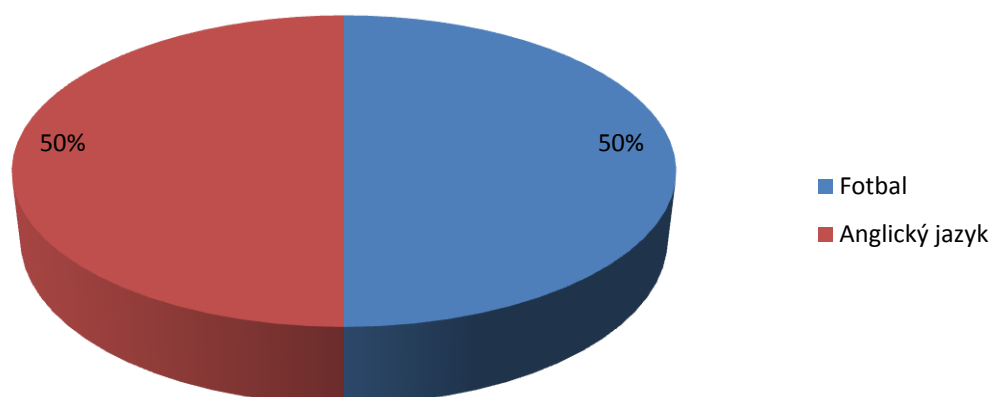

Jen dvě děti z oslovených rodin tráví volný čas pravidelně stejnou aktivitou.

7. Pokud ano, čemu?

Fotbal	1	50%
Anglický jazyk	1	50%

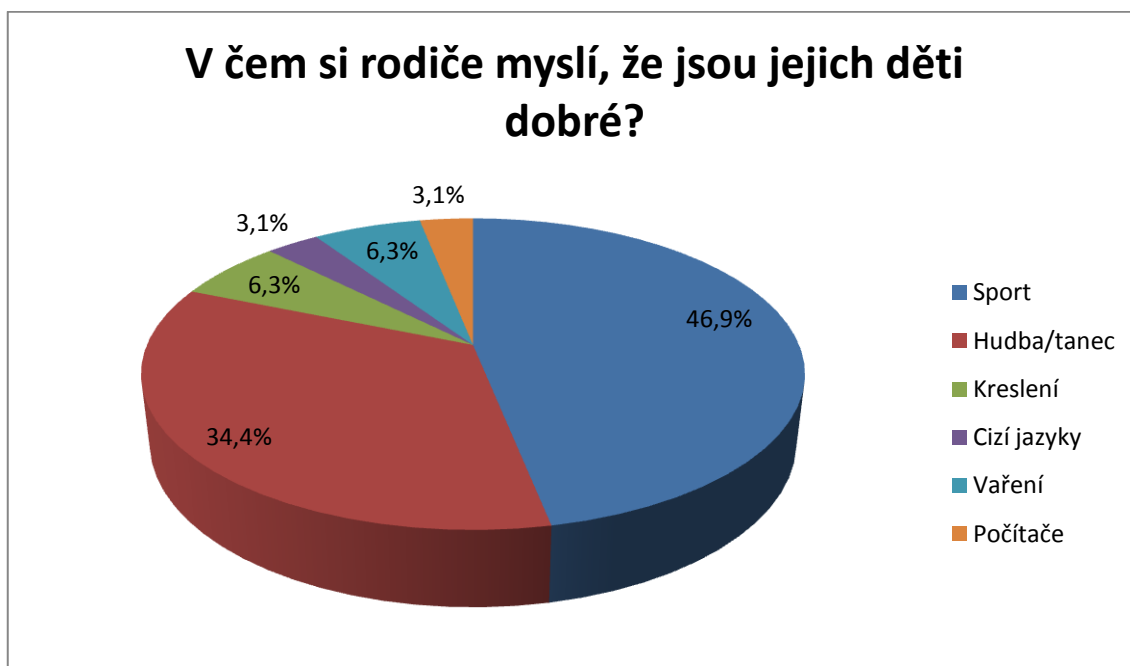
Jaké volnočasové aktivity provozují děti pravidelně?

Pouze dvě děti pravidelně dochází na nějaký kroužek. Jedno na tréninky fotbalu a jedno na lekce anglického jazyka.

8. V čem si myslíte, že je Vaše dítě dobré?

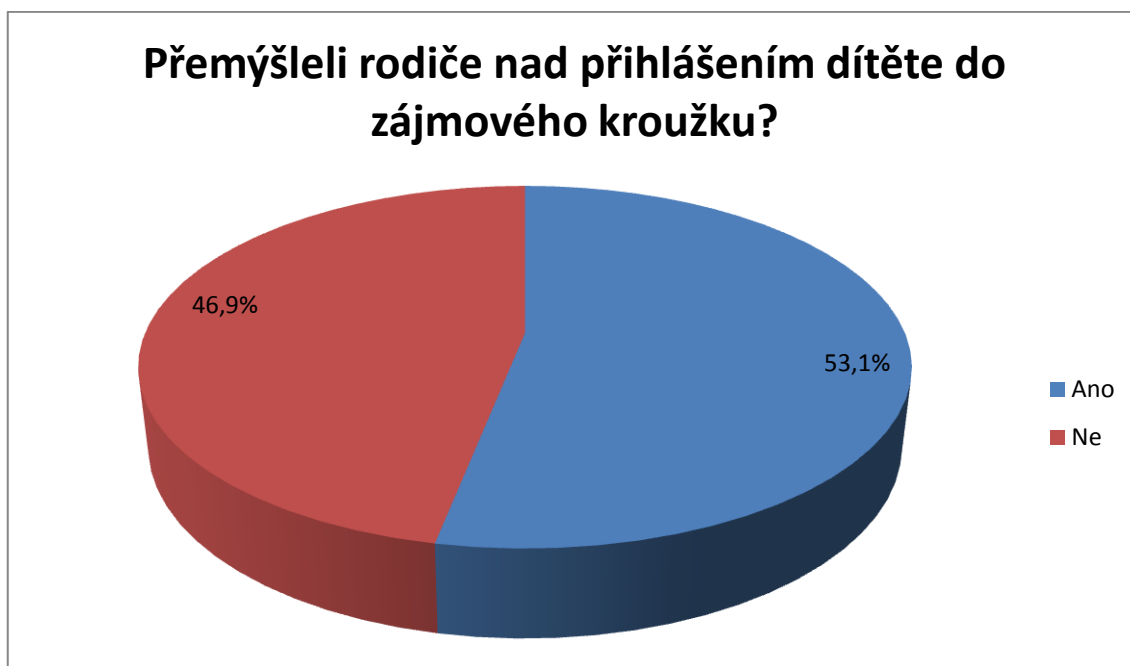
Sport	15	46,9%
Hudba/tanec	11	34,4%
Kreslení	2	6,3%
Cizí jazyky	1	3,1%
Vaření	2	6,3%
Počítače	1	3,1%

Nejčastěji vidí rodiče potenciál svých dětí ve sportu. Velká část se domnívá, že má jejich dítě vztah k hudbě či tanci. Ostatní zaměření jsou zastoupeny mnohem méně.

9. Napadlo Vás přihlásit Vaše dítě na kroužek?

Ano	17	53,1%
Ne	15	46,9%

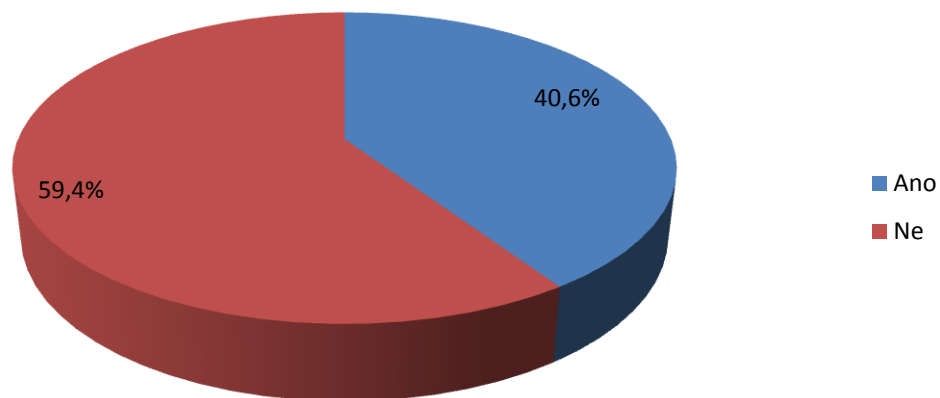

Více než polovina rodičů přemýšlela nad tím, že by své dítě přihlásila do nějakého zájmového kroužku.

10. Víte o možnostech trávení volného času ve Vašem městě?

Ano	13	40,6%
Ne	19	59,4%

Vědí rodiče o možnostech trávení volného času?

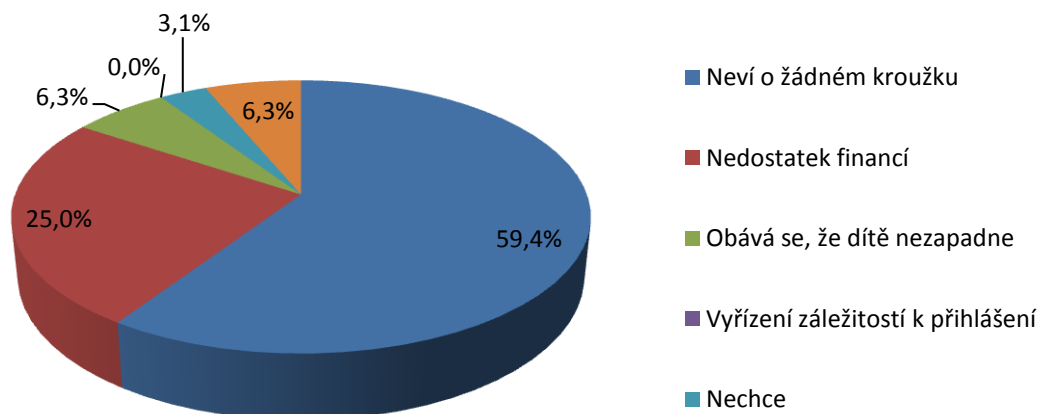

Více než polovina oslovených rodičů neví o možnostech trávení volného času ve svém městě.

11. V případě, že byste chtěli poslat Vaše dítě na nějaký zájmový kroužek, co je pro Vás překážkou?

Nevím o žádném kroužku	19	59,4%
Nedostatek financí	8	25%
Bojím se, že by tam moje dítě nezapadlo	2	6,3%
Vyřízení všech záležitostí ohledně přihlášení.	0	0%
Nechci	1	3,1%
Musí pomáhat doma	2	6,3%

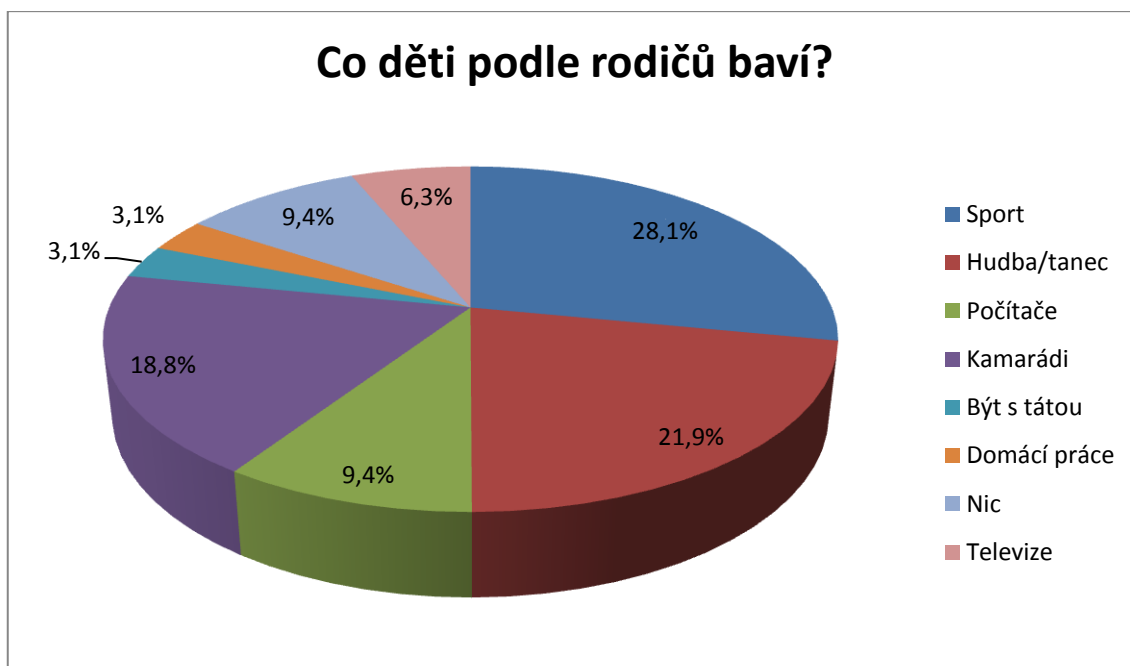
Překážky pro přihlášení dětí do zájmového kroužku

Nedostatek informací je největší překážkou pro více jak polovinu rodičů. Dalším nezanedbatelným faktorem je nedostatek financí. Na druhou stranu pouze jeden rodič uvádí, že si nepřeje, aby jeho dítě někam docházelo.

12. Co Vaše dítě baví?

Sport	9	28,1%
Hudba/tanec	7	21,9%
Počítače	3	9,4%
Kamarádi	6	18,8%
Být s tátou	1	3,1%
Domácí práce	1	3,1%
Nic	3	9,4%
Televize	2	6,3%

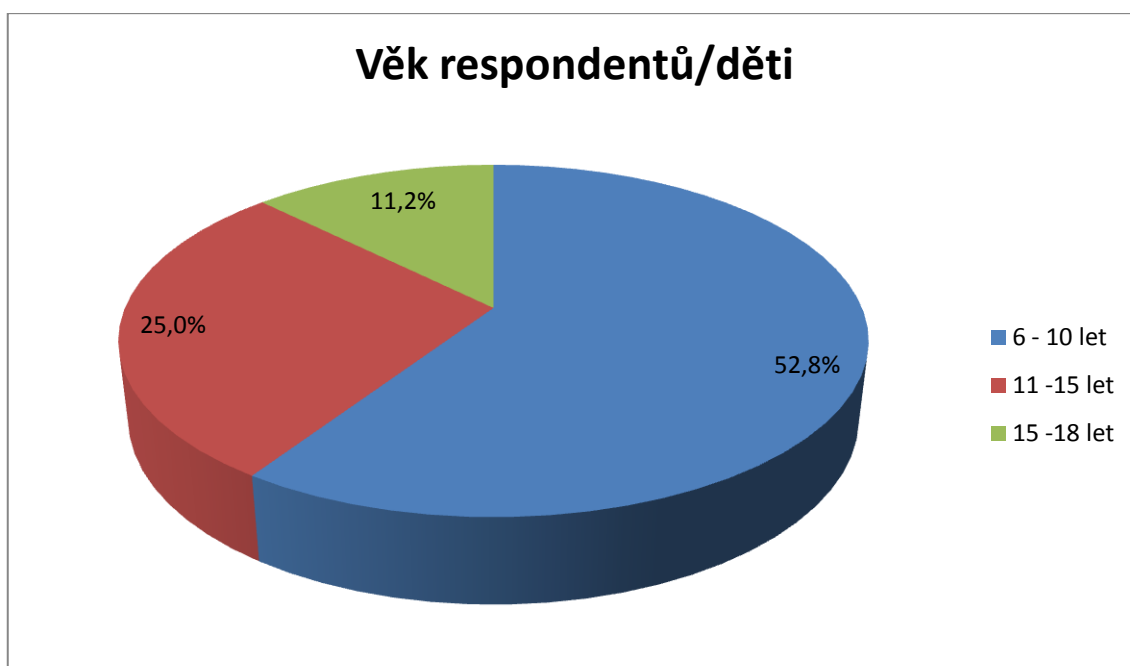

Nejčastěji jsou rodiče přesvědčeni, že mají jejich děti rády sport. Druhou nejoblíbenější činností dětí očima rodičů je hudba. Častou zálibou se zdají být také počítače a trávení času s kamarády. Někteří rodiče také uvádějí, že si myslí, že jejich dítě nebaví nic.

Vyhodnocení dotazníku pro děti

1. Kolik je ti let?

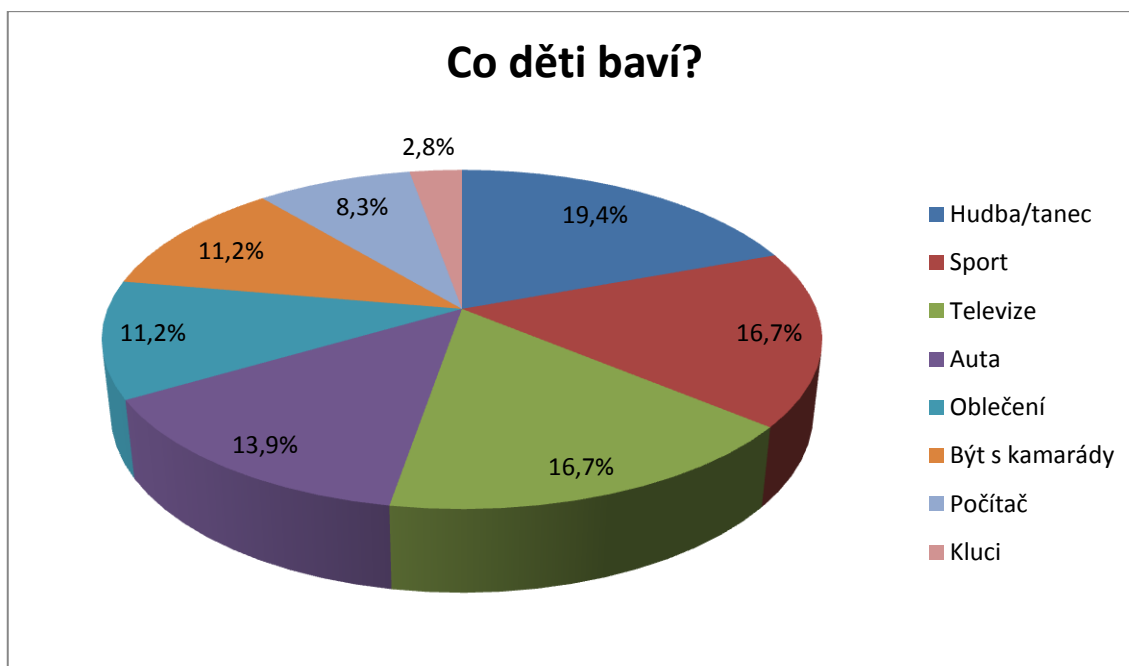
6– 10 let	19	52,8%
11-15 let	9	25%
15– 18 let	4	11,2%

Nejčastěji byly osloveny děti ve věku 6-10 let. Čtvrtina dětí byla ve věku 11-15 let a nejstarší děti ve věku 15-18 let byly osloveny nejméně.

2. Co tě baví?

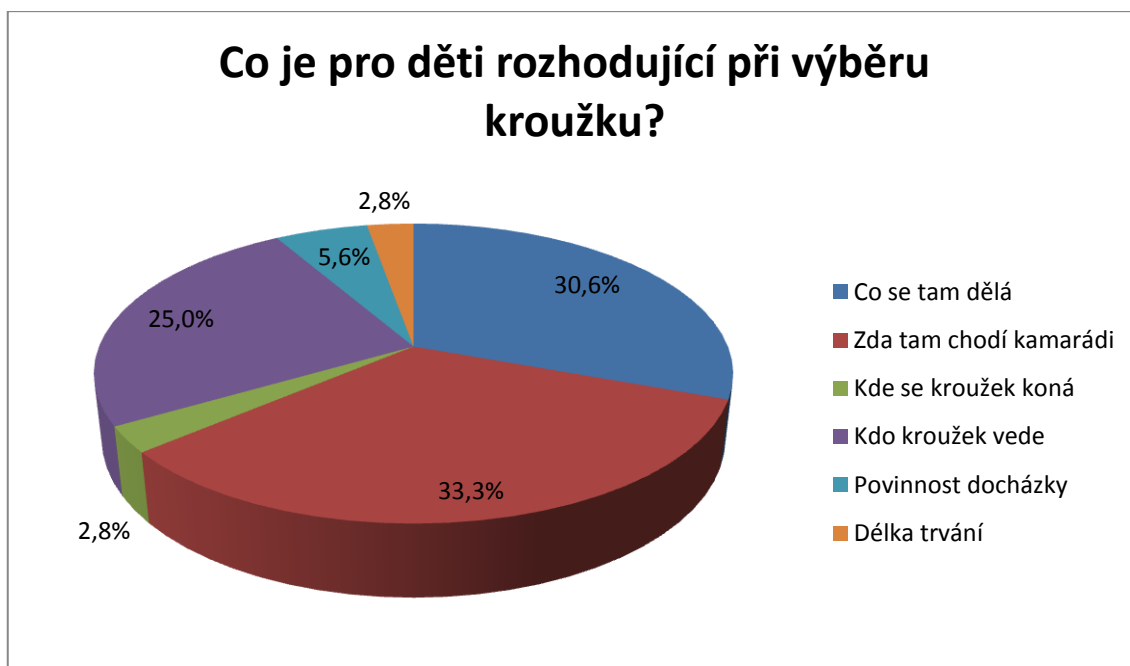
Hudba/tanec	7	19,4%
Sport	6	16,7%
Televize	6	16,7%
Auta	5	13,9%
Oblečení	4	11,2%
Být s kamarády	4	11,2%
Počítač	3	8,3%
Kluci	1	2,8%

Nejvíce baví oslovené děti hudba a tanec, hned za nimi se umístil sport. Velká část také uvádí jako zábavnou činnost televizi a auta.

3. Pokud by sis vybíral/a kroužek, na který budeš chodit, co by pro tebe bylo rozhodující?

Co se tam dělá	11	30,6%
Jestli tam chodí kamarádi	12	33,3%
Kde to je	1	2,8%
Kdo kroužek vede	9	25%
Jestli bych tam vždycky musel	2	5,6%
Jak dlouhý by kroužek byl	1	2,8%

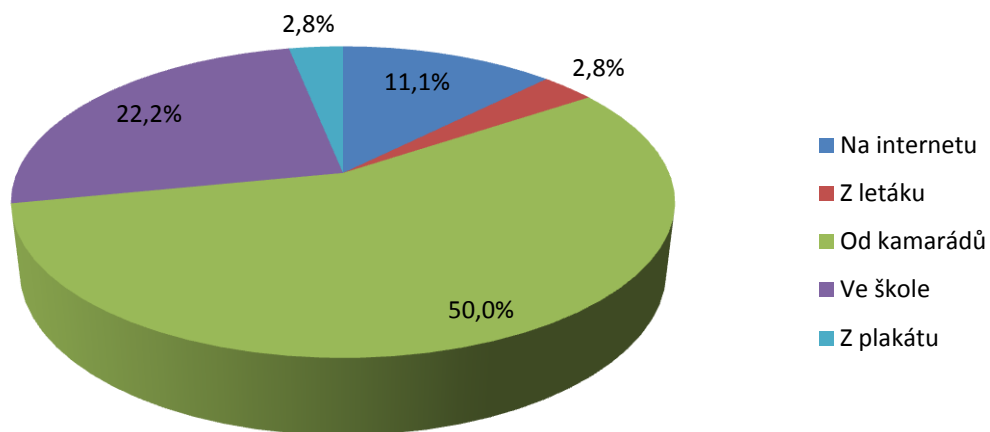

Jako faktory, které nejvíc ovlivňují, zda by dítě do kroužku chodilo, vzešly z dotazníku v následujícím pořadí tyto: zda na kroužek chodí kamarádi, co se na kroužku dělá a kdo jej vede.

4. Jak by ses nejraději o možnosti jak trávit svůj volný čas dozvěděl?

Na internetu	4	11,1%
Z letáku	1	2,8%
Od kamarádů	18	50%
Ve škole	8	22,2%
Z plakátu	1	2,8%

Jak je pro děti nejlepší získat informace o koužku?

Informace by děti nejraději získaly od kamarádů, velká část by se spoléhala také na informace ve škole, menší část i na informace na internetu. Naopak jako neefektivní se jeví informace z letáků nebo plakátů.

5. Znáš nějaká zařízení, kde je možné trávit volný čas?

Ano	14	38,9%
Ne	22	61,1%

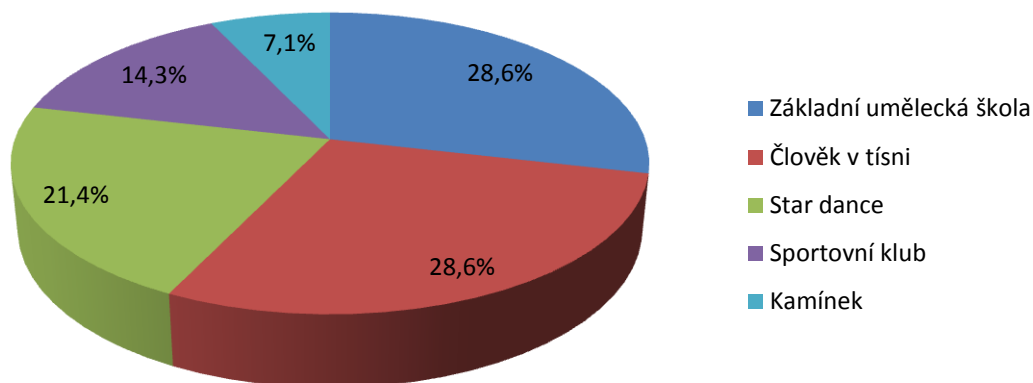

Více jak polovina dětí nezná žádné zařízení pro volný čas.

6. Jaká?

„Liduška“ Základní umělecká škola	4	28,6%
Člověk v tísní	4	28,6%
Star dance	3	21,4%
Sportovní klub - fotbal	2	14,3%
Kamínek	1	7,1%

Jaká zařízení pro volný čas děti znají?

Pokud děti nějaké zařízení znají, nejčastěji se jedná o Základní uměleckou školu a organizaci Člověk v tísni, která v této lokalitě působí, nicméně se nejedná o zařízení, určené primárně k náplni volného času dětí. Známý je mezi dětmi také taneční oddíl Star dance nebo fotbalový klub.

Vyhodnocení hypotéz

Hypotéza č. 1.

Rodiče dětí ze sociálně vyloučeného prostředí mají dostatek informací o možnostech trávení volného času pro své děti.

Přestože většina rodičů by své děti do zájmového kroužku přihlásila, nevědí o nabízených možnostech v jejich městě a bylo také zjištěno, že nedostatek informací v tomto směru je největší překážkou proto, aby jejich dítě někam docházelo.

Hypotéze byla vyvrácena.

Hypotéza číslo 2.

Více jak polovina rodičů dětí ze sociálně vyloučeného prostředí má přehled o tom, co jejich děti baví.

Rodiče uvedli jako největší zájmy dětí sport, hudba a kamarády. Děti uvedly sport hudbu a televizi. Dá se tedy říct, vzhledem ke shodě na prvních dvou příčkách, kde se objevuje sport a hudba/tanec, mají rodiče přehled o tom, co jejich děti baví.

Hypotéza byla potvrzena.

Hypotéza číslo 3.

Více jak polovina dětí má potřebné informace k tomu, aby smysluplně naplnily svůj volný čas.

Více jak polovina dětí uvedla, že nezná žádná zařízení pro volný čas.

Hypotéza byla vyvrácena.

Hypotéza číslo 4.

Více jak polovina dětí si svůj volný čas organizuje sama.

Rodiče uvedli, že pouze jedno dítě dochází na kroužek, nicméně zároveň dva rodiče sdělili, že se jejich dítě věnuje nějaké aktivitě pravidelně. Přesto velká většina dětí si svůj volný čas organizuje sama.

Hypotéze byla potvrzena.

8. Závěr

Volný čas je nedílnou součástí života všech lidí. Jedná se dobu, která formuje naši osobnost a to jak jej trávíme, má nezanedbatelný vliv na vše ostatní v našem životě. Existují rodiny, které přikládají volnému času dětí obrovskou důležitost a dítě po návratu ze školy obchází všemožné zájmové kroužky nehledě na to, co ho baví nebo zajímá. Na druhou stranu jsou ale i rodiny, kde je volný čas zcela v režii dítěte samotného.

Cílem mé bakalářské práce bylo zjistit, jak je to s volným časem dětí ze sociálně vyloučeného prostředí, kde se dají předpokládat různé překážky pro to co osoby, které žijí mimo tyto lokality, považují za běžné.

Ukázalo se, že děti svůj volný čas tráví přesně podle toho, co vědí. Všeobecně rozšířený názor mezi laickou veřejností, že děti ze sociálně vyloučených lokalit nemají příliš o nic zájem, se jeví jako mylný. Děti samy zájem mají a mají ho i rodiče, bohužel fakt, že se do těchto lokalit informace dostávají jen těžko a že osoby v nich žijící jsou izolované od běžně dostupných zdrojů, způsobuje, že ačkoliv nechybí dětem nadšení pro smysluplné trávení volného času, chybí jim a jejich rodinám informace o tom, jak a kde by se mohly rozvíjet ve svém volném čase.

Sociálně vyloučená lokalita je takové „město ve městě“. Většinové společnosti se nelíbí, že funguje jinak než je zvyklá, ale odmítá osoby v nich žijící přijmout mezi sebe a ukázat jim, jak se dá žít jinak. Proto si tito lidé vytváří své vlastní priority a pravidla. To, že o těchto lokalitách a lidech v nich žijících, panuje spousta rozšířených mýtů, celé situaci nepomáhá.

Řešením se zdá být informovanost a informace se nejlépe rozšíří komunikací. V sociálně vyloučených lokalitách zpravidla často fungují nějaké neziskové organizace, které se tento problém s nedostatkem informací snaží řešit. Nicméně je to běh na dlouhou trať. Děti si často vytvoří nějaký vztah k pracovníkům organizace až po delší době, ale nedůvěřivost k tomu ostatnímu mimo jejich komunitu přetrvává.

Přestože v lokalitě, kde výzkum probíhal, působí organizace Člověk v tísni a dalo by se tedy přepokládat, že rodiny tam žijící, budou více informované než rodiny z míst, kde žádná organizace nepůsobí, na výsledcích výzkumu je stále vidět, že informovanost není příliš velká. Srovnání s rodinami, které jsou mimo působení všech organizací, ale není. Využití tohoto výzkumu do praxe vidím právě v tom, že by bylo vhodné ještě více se zaměřit na informovanost rodin s dětmi o možných způsobech trávení volného času. Výzkum také ukazuje, jaké způsoby informování jsou nejvhodnější. Dále z výzkumu vyplývá, co mohou být případné překážky nebo naopak motivační faktory k tomu, aby děti některou z nabízených volnočasových aktivit využily.

Tato práce ukazuje, jak důležité je působení ve vyloučených lokalitách, kde se dá působit přímo na ty, kterých se problematika týká a pomáhat jim překonat bariéry, které často vytváří společnost.

Pokud chceme změnit tento nežádoucí sociální jev, kterým bezesporu sociálně vyloučená lokalita je, je nejlepším řešením začít u těch nejmenších a ukázat jim další možnosti, které by pro ně mohly být přínosné. A volný čas je jednou z nich. Nejedná se totiž jen o čas po škole, ale je to čas, kde si mohou dokázat, v čem jsou dobré a který jim případně může ukázat cestu, kterou by se mohly vydat.

9. Použitá literatura a další prameny

Použitá literatura

- BALVÍN, J. a kolektiv. *Romové a volný čas*. Ústí nad Labem Hnutí R 2007. ISBN 80-902149-5-9
- HOFBAUER, B. *Děti, mládež a volný čas*. Praha Portál 2004. ISBN 80-7178-927-5
- CHRÁSKA, M. *Metody pedagogického výzkumu*. Praha Grada 2007. ISBN 978-80-247-1369-4
- KOMINARIEC I. *Úvod do pedagogiky volného času*. Prešov. 2003. ISBN 80-968608-5-2
- KRATOCHVÍLOVÁ, E. *Cíle a úlohy výchovy v vzdělávání v současnosti*. Metodicko pedagogické centrum. Bratislava. 2003
- LOUČKOVÁ I. *Integrovaný přístup v sociálně vědním výzkumu*. Praha Sociologické nakladatelství. 2010. ISBN:978-80-86429-79-3
- MAREŠ J., KŘIVOHLAVÝ J. *Komunikace ve škole*. Brno: Masarykova univerzita, 1995. ISBN 80-210-1070-3
- NIKOLAI, T. *Příběhy ze špatné čtvrti*. Praha Člověk v tísni, o. p. s. 2007. ISBN 978-80-86961-45-3
- PÁVKOVÁ J. *Pedagogika volného času*. Praha Portál. 2008. ISBN 80-7178-569-5
- REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Grada publishing v Praze. 2009. ISBN:978-80-247-3006-6
- SÝKORA, L. *Rezidenční segregace*. Univerzita Karlova v Praze. 2010. ISBN 978-80-86561-34-9
- ŠVEC, J. *Průručka pro sociální integraci*. Úřad vlády ČR, odbor pro sociální začleňování v romských lokalitách. 2010.
- VERDON, J. *Volný čas ve středověku*. Praha Vyšehrad 1996. ISBN:80-7021-543-7

Další prameny

<http://clovekvitisni.cz>

[http:// www.drom.cz](http://www.drom.cz)

[http:// www.msmt.cz](http://www.msmt.cz)

<http://www.r-mosty.cz>

<http://www.romodromcz.cz>

[http:// www.socilni-zaclenovani.cz](http://www.socilni-zaclenovani.cz)